

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1997 metai

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1997

VILNIUS 1998

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1997

VILNIUS 1998

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija
Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA

Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 8896-34-025-X

JUOZAS LEBIONKA

POLONIZACIJOS PROCESAS ŠIRVINTŲ KRAŠTE XIX A. ANTROJOJE PUSĖJE

Plačiai žinoma nemaža istoriografinių šaltinių lietuvių, lenkų, rusų ir kitomis kalbomis, patvirtinančių bei įrodančių, jog Vilnija (Vilniaus gubernija) net XIX a. pabaigoje buvo daugiausia gyvenama ne lenkų, o lietuvių. Mūsų nuomone, pats patikimiausias šį faktą patvirtinantis šaltinis yra 1897 m. įvykdyto visuotinio minėtos gubernijos gyventojų surašymo duomenys, iš kurių matyti, jog tų metų vasario 9 (sausio 28) dieną joje kartu su tam tikru kitų tautybių žmonių skaičiumi gyveno 279 700 lietuvių ir 129 751 lenkas¹, o gubernijos apskrityse (vien kaimiškosiuose vietovėse) lietuvių skaičiaus pranašumas buvo dar didesnis: 276 120 lietuvių ir tik 77 034 lenkai². Be to, prie lietuvių reikėtų pridėti 157 žmones, užsirašiusius žemaičiais³. Taigi pačioje XIX a. pabaigoje Vilniaus gubernijos kaimiškosiuose vietovėse lietuvių buvo net tris su viršum kartų daugiau negu lenkų ir sulenkėjusių žmonių.

Tačiau neilgai trukus po čia minėto gyventojų surašymo daugelyje Vilniaus gubernijos vietovių lietuvių vartojamoje kalboje pradėjo reikštis dideli pakitimai. Vyskupijos administratoriams pašalinus lietuvių kalbą iš daugumos bažnyčių, lietuviai buvo priversti melstis lenkiškai. Be to, kelis spaudos draudimo dešimtmečius rašto jie tegalėjo mokytis iš lengvai gaunamų lenkiškųjų elementorių ir maldaknygių. Šiomis aplinkybėmis ypač jaunoji lietuvių karta pradėjo sparčiai tolti nuo savo gimtosios kalbos ir namuose bei viešajame gyvenime šnekėti lenkiškai. Tuo atžvilgiu buvo labai būdingas Širvintų kraštas, kur XX a. pradžioje lietuviškai tarpusavyje tekalbėjo tik vyriausios kartos žmonės; jų vaikai dar mokėjo šią kalbą, tačiau namuose ir su kitais žmonėmis jau dažniausiai kalbėdavo lenkiškai; vaikaičiai, 1930 m. įvedus Ukmergės apskrityje, kuriai priklausė ir Širvintų kraštas, privalomą pradinį

---

¹ Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г., под ред. Н. А. Троицкого, т. IV: Виленская губерния, тетр. 2, 1901, с. 68.

² Ten pat.

³ Ten pat, p. 69.

mokymą, į mokyklas ateidavo visai nesuprasdami lietuviškai, ir čia protėvių kalbos mokydavosi nuo pradžios. Tačiau net ir taip sulenkėję širvintiečiai, su labai mažomis išimtimis, laikė save lietuviais ir per trumpą laiką mokyklose ir po to Lietuvos kariuomenėje išmokdavo lietuvių kalbos. Kalbant apie polonizacijos procesą Lietuvoje, Širvintų krašto patirtis įdomi bei reikšminga ir todėl, kad ši provincija priklausė centriniam Lietuvos regionui (Vilnijai); jos apylinkėse buvo viena pirmųjų mūsų valstybės sostinių – Kernavė.

Lietuvos valstybės istorijos archyve yra išlikusi 1897 m. visuotinio gyventojų surašymo Širvintų valsčiuje dokumentacijos dalis⁴, leidžianti atkurti ne tik šio krašto, bet ir visos to meto Vilniaus apskrities polonizacijos proceso vaizdą.

Iš surašymo metu Širvintų valsčiuje buvusių 320 gyvenviečių⁵ minėtame archyve išliko tik 70 gyvenviečių surašymo duomenys, apimantys apie 22 proc. visų tame valsčiuje buvusių vietovių. Tačiau nėra išlikusių paties krašto centro – Širvintų miestelio, taip pat polonizacijos išvengusios ir net ligi šiol lietuviškiausios Kiauklių apylinkės gyventojų surašymo lapų. Trūksta taip pat surašymo duomenų ir Gelvonų bei Musninkų valsčių, kurie tuo metu kartu su Širvintų valsčiumi sudarė vieną kraštą, o dabar ir vieną rajoną. Nepaisant to, išliko surašymo dokumentacija tų Širvintų krašto gyvenviečių, kurios supo Širvintų miestelį, to krašto polonizacijos židinį, iš visų pusių, todėl išvados, padarytos jų gyventojų surašymo duomenų pagrindu, be abejo, yra labai objektyvios ir vertingos istoriniu požiūriu.

1897 m. gyventojų surašymo dieną Širvintų krašte buvo du miesteliai, turėję daugiau negu 500 gyventojų: Širvintose gyveno 1861 žmogus ir Gelvonuose – 523 žmonės⁶. Pirmojo miestelio gyventojų daugumą sudarė žydai prekybininkai bei amatininkai, rusai – valdiškų įstaigų tarnautojai, kuriems pačioje XX a. pradžioje buvo pastatyta net cerkvė, ir sulenkėję miestelėnai. Polonizacijos centras pačiame Širvintų miestelyje ir valsčiuje buvo katalikų bažnyčia (Širvintų parapijos ribos beveik sutapo su valsčiaus ribomis).

Nuo senesnių laikų Širvintų miestelis turi du „priemiesčius“ – Širvintų kaimą (Ukmergės kryptimi) ir Kabeldą (Vilniaus bei Musninkų kryptimis). Visuotinio surašymo metu pirmajame „priemiestyje“ gyveno 332 asmenys, iš kurių tik 20 žmonių gimtoji kalba buvo lietuvių ir net 276 – lenkų. Be to, čia gyveno 17 žydų, 11 rusų, 5 vokiečiai ir 3 totoriai. Kad Širvintų kaimo gyventojų daugumą sudarė ne tikri lenkai, o polonizuoti lietuviai, įtikina jų pavardės: septynios Kojalų, penkios Meškutavičių, keturios Didžiokų ir dvi Dykų šeimos, po vieną Voverių, Bruzgulių, Vaičenių, Andriukaičių ir Rudonių šeimą. Kaip sparčiai vyko polonizacija šiame kaime, matyti

---

⁴ 1897 m. visuotinio gyventojų surašymo Širvintų valsčiaus lapai, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVI*), f. 768, ap. 1, ryš. 13 ir 14.

⁵ И. И. Гошкевич, *Виленская губерния, Вильно*, 1905, с. 77–81.

⁶ *Первая всеобщая перепись населения...*, тетр. 1, 1900, с. 8–11.

iš gyventojų surašymo duomenų. Pavyzdžiui, Povilo Dyko ir jo žmonos gimtoji kalba buvo lietuvių, o jų trijų vaikų – jau lenkų. Arba: Nikodemas Dykas pats buvo lietuvis, bet jo žmona kalbėjo lenkiškai, tai ir jų trijų vaikų gimtąja tapo lenkų kalba. Būta ir priešingai: antai Vinco Kojalos, kaip ir beveik visų šios gyvenvietės Kojalų, gimtoji kalba jau buvo lenkų, bet jo žmona – lietuvė, todėl ir septyni jų vaikai nuo mažens kalbėjo lietuviškai. Iš penkiasdešimt Širvintų kaime buvusių šeimų tik keturios (Ulindų, Vinco ir Aleksandro Kojalų ir Visockų) tebekalbėjo lietuviškai.

Antras Širvintų „priemiestis“ – Kabelda – buvo daug mažesnis: jame tebuvo 8 kiemai, kuriuose gyveno 12 žmonių su gimtąja lietuvių ir 44 – su lenkų kalbomis. Tarp lenkiškai kalbančių buvo ir Matulių šeima. Iš surašymo lapų matyti, jog trečdalis Kabeldos k. šeimų dar tebekalbėjo lietuviškai.

Nors turimi nepilni Širvintų valsčiaus gyventojų surašymo duomenys byloja, jog tuo metu šiame krašte vyko intensyvi polonizacija, tačiau reikia pažymėti ir tai, kad iš jų matyti, jog apylinkėse, artimose Širvintų miesteliui, iš kur daugiausia plito krašto lenkinimas, buvo net 30 gyvenviečių, kurių visi gyventojai pareiškė lietuvių kalbą esant jų gimtąja kalba, tai yra kad jie laiko save lietuviais (Motiejūnuose – 270, Avižonyse – 238, Nečionyse – 170, Ramaškonyse – 160, Barzdžiuose – 131, Kieliuose – 120, Žinduliuose – 88 gyventojai ir t. t. – žr. Širvintų krašto gyventojų tautinės sudėties lentelę, sudarytą, pagal 1897 m. visuotinio surašymo duomenis, išlikusius Lietuvos valstybės istorijos archyve, f. 768, ap. 1, ryš. 13, 14). Kai kuriuose kituose stambiuose ir lietuvių gyvenamuosiuose kaimuose tebuvo vos po keletą jau sulenkėjusių žmonių (Degučiuose 114 asmenų kalbėjo lietuviškai ir tik 3 lenkiškai, Družuose – 109 liet. ir 3 lenk., Šniponyse – 106 liet. ir 12 lenk., Surgeliuose – 62 liet. ir 2 lenk., Daciūnuose – 64 liet. ir 6 lenk., ir t. t.). Tik penkiose smulkiose gyvenvietėse (viensėdžiuose, vadinamuose užsieniais) surašymo metu nebūta nė vieno lietuvio (Ūlyčninkuose, Kyvonyse, Kviędžiuose, Čiteikiškiuose ir Grožtuvėje). Du pastarieji užsieniai jau seniai išnykę.

Dvarus ir viensėdžius daugiausia valdė bei juos nuomojo dvarininkai ir bajorai, kurių išlikusiuose surašymo lapuose nurodyti 106 asmenys. Centrinį, Širvintų, dvarą, kuriame gyveno 17 lietuvių ir 45 lenkai, valdė bajoras Peseckis, o gretimą Paširvinčio dvarą su 26 lietuviais ir 23 lenkais, be to, Šalkovščiznos dvarą (34 liet. ir 10 lenkų) bei keliolika užsienių valdė grafas Leduchovskis. Tačiau net kai kuriuose šio krašto dvaruose ir bajorų valdomuose viensėdžiuose gyventojų daugumą sudarė lietuviai. Pavyzdžiui, bajoro Montvilos Dailidžionių dvare gyveno 117 lietuvių ir 51 lenkiškai kalbantysis, grafo Leduchovskio Širvintėlių palivarke – 15 lietuvių ir tik 1 lenkas, o jo Puorių palivarke visi gyventojai (29 žmonės, tarp jų ir 3 bajorai) buvo lietuviai ir t. t.

Archyve išlikusiuose Širvintų valsčiaus gyventojų surašymo lapuose pažymėti 3797 asmenys, iš kurių 2753 lietuviai (jų gimtoji kalba – lietuvių) ir 944 žmonės su gimtąja lenkų kalba. Taigi lietuvių buvo beveik trigubai daugiau negu sulenkėjusių (lietuviai sudarė 72,5 proc. visų sąrašuose išlikusių gyventojų). Kadangi Vilniaus

apskritis, kuriai priklausė ir Širvintų kraštas, kaimiškosiuose vietovėse (be Vilniaus m.) surašymo metu gyveno 208 781 žmogus, tarp kurių buvo 72 894 lietuviai⁷, tai pastarieji sudarė 34,92 proc. visų apskrities gyventojų. Vadinasi, XIX a. pabaigoje, imant apytikriai, Širvintų krašte lietuvių buvo net apie 37,5 proc. daugiau negu visose Vilniaus apskrities kaimiškosiuose vietovėse. Tačiau iš tikrųjų gyventojų surašymo metu Širvintų krašto lietuviai turėjo sudaryti daugiau procentų visų gyventojų, nes Lietuvos valstybės istorijos archyve yra išlikę surašymo lapai tik tų vietovių, kurios buvo arčiausiai Širvintų miestelio – šio krašto lenkinimo židinio. Yra žinoma, jog toliau nuo Širvintų ir ypač šio krašto pakraščiuose lietuviai polonizacijos proceso buvo paliesti daug mažiau. Tai pirmiausia pasakytina apie Gelvonų valsčių ir Kiauklių bei Bagaslaviškio parapijas.

Nepaisant to, gyventojų surašymo duomenys byloja, kad XIX a. pabaigoje polonizacija Širvintų krašte perėjo į naują etapą ir grėsmingai stiprėjo. Surašymo metu čia konstatuotas naujas reiškinys – perėjimas iš lietuvių kalbos į dvikalbystę, tai yra į lygiagretų lietuvių ir lenkų kalbų vartojimą. Štai Vičiūnų kaime (dab. Širvintų r. Alionių seniūnija), kur gyveno 16 šeimų ir, sprendžiant iš jų pavardžių (Pilypaičiai, Mučiniai, Astikai...), visos jos buvo grynai lietuviškos kilmės, surašymo metu visi žmonės, išskyrus vieną, nurodė, kad jų gimtosios kalbos esančios dvi – lietuvių ir lenkų. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pirmoje vietoje buvo nurodoma lietuvių kalba. Būdingas dar ir toks faktas: minėto kaimo Chmielių šeimoje visi kiti jos nariai nurodė dvi gimtąsias kalbas, o vyriausiasis, 22 metų, sūnus – tik vieną lietuvių. Tai rodytų, kad prieš 20 metų šioje šeimoje ir visame Vilčiūnų kaime buvo kalbama tik lietuviškai.

Būta ir daugiau panašių kontrastų. Antai Šniponių kaime gyveno du broliai Blusevičiai – Matas ir Baltrus. Gyventojų surašymo metu visi šeši Mato šeimos nariai pareiškė, kad jų gimtoji yra lietuvių kalba, o Baltraus visa šeima (7 žmonės) nurodė lenkų kalbą. Aišku, jog čia nulėmė žmonos ir vaikų motinos; pirmojo brolio žmona auklėjo savo šeimą lietuviška, antroji – lenkiška dvasia.

Surašymo metu pavienių dvikalbių šeimų dar užtikta Pokiškių ir Surgeliškių viensėdžiuose bei Širvintų dvare. Kad nuo dviejų kalbų vartojimo netrukus buvo pereinama prie vienos, lenkų, kalbos, bene geriausiai rodo Mikniakalnio viensėdžio pavyzdys. Šios vietovės gyventojas Julius Mučinis dar tebevartojo dvi kalbas, o jo penki šeimos nariai jau kalbėjo tik lenkiškai. Perėjimo nuo dvikalbystės prie lenkų kalbos būta ir kitokių pavyzdžių. To paties viensėdžio Grodavičiaus šeimoje 6 nariai laikė savo gimtosiomis kalbomis lietuvių ir lenkų, o kiti 3 nariai – jau lenkų ir lietuvių, nukeldami pastarąją kalbą iš buvusios pirmos į antrą vietą.

Beveik visi Širvintų krašto bajorai savo gimtąją kalbą laikė lenkų. Daugiausia jų gyveno Dailidžionių dvare (22), Juodelių palivarke (17), Pikūnų dv. (12), Širvintų

---

⁷ Tcn pat, sąs. 1, p. 2–3; sąs. 2, p. 68.

dv. (9) ir kitur. Išlikę surašymo duomenys rodo, kad jų gyventa penkiolikoje vietovėse. Suprantama, visame Širvintų krašte bajorų būta daug daugiau.

Nagrinėjant polonizacijos procesą Širvintų krašte ir Vilnijos regione, kyla klausimas, kas jį ypač paspartino pačioje XIX a. pabaigoje. Ligi šiol dažniausiai būdavo pabrėžiama, jog pagrindinis Vilnijos lenkinimas vyko per katalikų bažnyčias. Tačiau jeigu ta polonizacija būtų lemiamą, tai po pusės tūkstančio metų nuo Lietuvos krikšto šiame regione jau nebūtų likę nė vieno lietuvių. Taip, katalikų bažnyčios lenkino Vilnijos lietuvius, tačiau jų įtaka labiau veikė gyvenančius miesteliuose ir miesteliuose. Kaimuose gyvenantieji žemdirbiai ir Vilnijoje išlaikė savo lietuviybę net iki baudžiavos panaikinimo.

Panaikinus baudžiavą Rusijos imperijoje, Vilnijoje valstiečiams irgi kilo noras šviestis, visų pirma išmokyti skaityti. Šis mokėjimas buvo tiesiogiai susijęs su religiniais poreikiais: mokantieji skaityti galėjo aktyviau dalyvauti šv. Mišių metu ir ypač pridėtinėse pamaldose, atliekamos ne lotynų kalba, kurių tekstai buvo pateikti maldaknygėse. Sprendžiant iš 1897 m. gyventojų surašymo lapuose esančios skilties „Raštingumas“ bei jos poskyrio „Ar moka skaityti?“, matyti, jog raštingumo sąvoka šiuo atveju buvo labai siaurai suprantama: raštingu jau buvo laikomas tas žmogus, kuris temokėjo skaityti. Surašymo duomenimis, gyventojų raštingumas Širvintų valsčiuje buvo maždaug tokio pat lygio, kaip ir visoje Vilniaus gubernijoje ar apskrityje. Išlikę Širvintų krašto surašymo duomenys akivaizdžiai byloja apie tai, jog čia būta labai daug beraščių, tai yra nemokančių nė skaityti. Antai Kyvonių viensėdžio gyventojų lenko Volosevičiaus šeimoje, kurioje buvo 11 žmonių, net 6 asmenys nemokėjo skaityti. Dailidžionių dvaro lietuvių Savanausko šeimoje, susidedančioje iš 12 žmonių, – 7 beraščiai, Pikūnų dvaro bajoro Juozapo Senkevičiaus šeima buvo išties beraštė. Bilotų dvaro lietuvių Jatkausko penkių žmonių šeimoje tik žmona mokėjo lenkiškai skaityti. Ypač daug beraščių būta kai kuriuose kaimuose. Pavyzdžiui, Dubelių gyvenvietėje visa Meškų šeima (7 žm.) nemokėjo skaityti, tokia pat beraštė buvo Petronių šeima (4 žm.), o Švabų net 11 žmonių šeima buvo neraštinga. Tokių ar panašių pavyzdžių Širvintų krašto kaimuose būta labai daug. Turint galvoje, kad per gyventojų surašymą ne vienas visiškai beraštis gėdijosi apie tai pasakyti surašinėtoji ir buvo užrašytas „mokančiu skaityti“, susidaro tikresnis XIX a. pabaigos minėto krašto gyventojų raštingumo (tikriau – neraštingumo) vaizdas.

Iš čia aptariamų gyventojų surašymo Širvintų valsčiuje lapų matyti, jog žmonių raštingumo padėtis šiame valsčiuje buvo maždaug tokia pat, kaip ir kitose Vilniaus apskrities provincijos vietovėse. Baigusių kelis skyrius valsčių centruose (Širvintose, Gelvonuose ir Musninkuose) buvusiose pradinėse „liaudies mokyklose“ dėstomąją rusų kalbą buvo tik labai reti vienetai. Nedaug būta ir tokių, kurie rusiškai skaityti išmoko būdami kariuomenėje arba namuose. „Raštingų“, tai yra mokančių skaityti, širvintiečių absoliuti dauguma mokėsi rašyti „namuose“, vadinasi, juos mokė patys šiek tiek raštingi tėvai arba kaimuose samdomi mažaraščiai „daraktorai“. Lietuvių spaudos draudimo metu Širvintų krašte pagrindinis vadovėlis buvo lenkiškas ele-

mentorius arba, jo nesant, maldaknygė lenkų kalba. Todėl ir gyventojų surašymo lapai mirga įrašais „mokėsi skaityti lenkiškai“ ir „namuose“. Iš 2753 minėto krašto gyventojų, surašymo metu pareiškusių, kad jų gimtoji yra lietuvių kalba, tik keliolika temokėjo skaityti lietuviškai ir to išmoko namuose. Tokie žmonės buvo tik dviejuose – Barzdžių ir Degučių – kaimuose. Barzdžiuose gyveno 21 šeima; tarp 131 šio kaimo gyventojų nebuvo nė vieno lenko ar sulenkėjusio lietuvio, beveik pusę gyventojų (10 šeimų) sudarė Katinai. Tačiau tik trijų Katinų šeimose kai kurie nariai buvo mokėsi namie skaityti lietuviškai: vienoje šeimoje mokėsi 4 asmenys iš 7 šeimoje buvusių, kitoje – 3 iš 9 ir trečioje – 3 iš 5 šeimos narių. Tame pačiame Barzdžių kaime dar mokėsi lietuviškai skaityti 2 (iš 5 šeimos narių) Černiauskų vaikai. Labai būdinga kalbinė padėtis buvo Antano Katino šeimoje, susidedančioje iš 4 narių – abiejų tėvų ir dviejų vaikų. Pats Katinas buvo beraštis, jo 50 m. žmona vaikystėje mokėsi skaityti lietuviškai, tačiau savo vaikus tikriausiai pati jau mokė skaityti lenkiškai. Mokančių lietuviškai skaityti dar buvo dviejose Degučių k. šeimose: Blusevičių šeimoje 3 iš 7 jos narių ir Matukų šeimoje 3 iš 6 narių buvo namie mokomi skaityti lietuvių kalba. Absoliuti dauguma „raštingų“ žmonių, įtrauktų į išlikusius Širvintų vls. gyventojų surašymo lapus, mokėsi skaityti jau lenkiškai. Taigi akivaizdžiai matyti, kad lietuvių spaudos uždraudimu caro valdžia per 40 metų ženkliai paspartino Vilnijos regiono polonizacijos procesą, kurį Vilniaus vyskupijos lenkiškoji administracija jau vykdė ištisus penkis šimtus metų.

Suprantama, kad jeigu lietuvių spaudos draudimo metu Vilniaus vyskupiją būtų valdę tokie vyskupai kaip Žemaičių vysk. Motiejus Valančius, kuris rūpinosi lietuviškų maldaknygių ir kitų leidinių spausdinimu Prūsijoje ir jų gabenimu į Lietuvą bei platinimu parapijose, tokio polonizacijos spartėjimo visoje Vilnijoje ir Širvintų krašte XIX a. antrojoje pusėje nebūtų buvę.

Kalbant apie Širvintų krašto lietuvių sulenkėjimą XIX a. pabaigoje, dažnai didžiausia kaltė būdavo metama buvusiam to meto Širvintų parapijos klebonui ir Giedraičių dekanui kun. Viktorui Lupeikai, dirbusiam šiame krašte net apie 40 metų. Pavyzdžiui, korespondencijoje iš Širvintų (autorius pavadintų Širvintėliais) taip buvo apibūdinta ilgametė šio dvasininko veikla toje parapijoje: „Šiandien, tai yra geg. 19 d. 1897 m., būdamas Verkiuose, susidūriau su Širvintėlių parapijos žmonėmis, atėjusiais aplankyti Kalvarijas...<...>. Norėdamas žinoti, ar Lupeika buvo vertas pagyrimo, paklausiau anuos apie tai. Tarė, kad buvo geras: degtinės negindavęs gerti, lenkiškai pramokęs šnekėti, o lietuviškos kalbos neužkęsdavęs; su vyriausybe mokėjęs gyventi: vieną sykį priėmęs arkiriejų savo bažnyčioje su tokiomis pat apeigomis, kaip darosi tiktai katalikų vyskupams“⁸. Po poros mėnesių tame pačiame laikraštyje buvo paskelbta Keleivio korespondencija iš Širvintų, kurioje dar griežčiau pasmerktas buv. klebono V. Lupeikos atliktas šios parapijos lenkinimas.

⁸ Įvairios žinios, 12. Iš Szirvintėlių, *Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 10, p. 27, 39.

„Širvintų par. <...> 7 tūkstančiai dūšių, visa parapija lietuviška. Buvęs Širvintų klebonas Lupeika, kiek tik galėjęs, lenkinęs širvintiečius. Širvintų poneliai apie jį sakydavę: „Jako ksiądz i człowiek – nic wart, ale ma tę zasługę, że parafię spolonizował“⁹.

Kun. Viktoras Lupeika buvo gimęs apie 1823 m. Žemaitijoje, valstiečių šeimoje. 1838–1841 m. mokėsi Telšių apskrities mokykloje. 1843 m. įstojo į Vilniaus diecezijos dvasinę seminariją, kurią baigė 1847 m. ir buvo išventintas kunigu. Dirbo vikaru Vepriuose ir Semeliškėse bei Konstantinavo (Svyrių dek.) bažnyčios administratoriumi, o nuo 1854 m. – Širvintų parapijos klebonu¹⁰, vėliau dar ir Giedraičių dekanu; buvo garbės kanauninkas, mirė 1893 m. Taigi kun. V. Lupeika, žemaitis, Širvintų parapijai vadovavo ištisus 39 metus, ir todėl ano meto spaudos balsai, tvirtinantieji, kad jis ne puoselėjo lietuvių kalbą Širvintų bažnyčioje ir parapijoje, o ją gujo iš religinio ir visuomenės gyvenimo, be abejo, turi pagrindo. Maža to, kaip buvęs dekanas, jis buvo atsakingas ir už lietuvių kalbos šalinimą iš daugelio Giedraičių dekanato bažnyčių. Tačiau keletas objektyvių aplinkybių kiek sušvelnina amžininkų keliamus kaltinimus kun. V. Lupeikai. Reikėtų visų pirma turėti omenyje tai, jog pagal savo kilmę jis buvo „balta varna“ tarp savo dekanato dvasininkų: 1873 m. Giedraičių dekanate dirbo 17 kunigų, iš kurių tik V. Lupeika ir Giedraičių vikaras Pranciškus Grigaliūnavičius buvo kilę iš valstiečių, o visi kiti – iš bajorų¹¹.

Be to, didelėje Širvintų parapijoje, be klebono, beveik visuomet dar dirbdavo bent vienas vikaras, labai dažnai kilęs iš bajorų ir nemokąs lietuvių kalbos. Pavyzdžiui, XIX a. antrojoje pusėje Širvintose kurį laiką dirbo kun. Laurynas Ostanovičius, bajoras, kilęs nuo Balstogės, mokėsis jos gimnazijoje ir studijavęs Vilniaus universitete, kur gavo teologijos magistro laipsnį¹². Aišku, jog tokie kunigai, nemokantys lietuvių kalbos, lenkino parapiją nepalyginti daugiau negu pats klebonas. Yra taip pat archyvinių duomenų, kad kun. Lupeika nebuvo aršus lietuvių kalbos priešas bent savo kunigavimo Širvintose pradžioje. Pavyzdžiui, 1874 metais, tai yra jam čia išdirbus lygiai 20 metų, pridėtinės pamaldos vietinėje bažnyčioje dar tebebuvo atliekamos lietuviškai¹³. Be to, yra išlikęs kun. V. Lupeikos raštas, bylojantis apie jo rūpinimąsi, kad Širvintų pradinėje „liaudies mokykloje“, kur jis mokė tikybos, vaikams lietuviams, nesuprantantiems rusiškai, ši disciplina būtų dėstoma mo-

⁹ Kelcivis, *Isz Vilniaus vyskupijos*, 4. Szirvintai, ten pat, 1900, Nr. 1, p. 20, 22.

¹⁰ Vilniaus vyskupijos Giedraičių dekanato dvasininkų 1873 m. formuliarinis sąrašas, sudarytas dekanu Mackevičiaus, *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3261, l. 149 atv. – 150.

¹¹ Ten pat, l. 148 atv. – 149.

¹² Ten pat, l. atv. – 150.

¹³ Vilniaus gubernijos bažnyčių, kuriose pridėtinės pamaldos atliekamos lietuviškai, sąrašas, pristatytas Vilniaus gubernatoriui su Vilniaus vyskupijos 1874 m. gegužės 3 d. raštu Nr. 707, ten pat, b. 2362, l. 12.

kinių gimtąja kalba¹⁴. Nepaisant viso to, tenka vis dėlto objektyviai konstatuoti, jog V. Lupeikos kunigavimo Širvintose pabaigoje lietuvių kalba iš šios bažnyčios jau buvo visiškai pašalinta. Tai matyti iš čia cituotos korespondencijos, kur pasakyta: „Po Lupeikai kun. Zinkus buvo įvedęs lietuviškus pamokslus, ale dabartinis Širvintų klebonas Navickis Jonas, žemaitis, telšietis, vėl viską panaikinęs“¹⁵.

Būdinga ir tai, kad Vilniaus vyskupijos administracijos lenkinimo politikos uo-
lūs vykdytojai buvo net nemaža kunigų žemaičių. Tai ypač akivaizdžiai rodo Širvin-
tų parapijos pavyzdys. Čia XIX a. antrojoje pusėje dirbę trys klebonai (V. Lupeika,
J. Murnikas ir J. Novickis) įėjo į šio krašto istoriją kaip jo lenkintojai. Tiesa, caro
valdžiai atšaukus lietuvių spaudos draudimą, kun. J. Novickis ėmė įsitraukti į lietu-
višką veiklą. 1911 metais lietuviams kunigams nutarus gaivinti tautinį žmonių są-
moningumą Rytų Lietuvoje ir įkūrus „Įsitikėjimo draugiją „Mironas, Petrusis, No-
vickis ir B–vė“, šios draugijos valdytoju kunigai išrinko ir J. Novickį¹⁶. Paskelbus
Lietuvos nepriklausomybę ir Širvintų krašte paaštrėjus lietuvių ir lenkų santykiams,
šis kunigas galutinai apsisprendė esąs lietuvis. Jis ypač daug nuveikė Lietuvai, kai
Širvintų parapija 1921–1923 metais buvo atsidūrusi „neutralioje zonoje“. Už savo
lietuvišką veiklą jis buvo persekiojamas lenkų ginkluotų gaujų ir vietinių lenkoma-
nų. Pastarieji jį net skundė popiežiaus nuncijui, akredituotam Varšuvoje¹⁷.

XIX a. pabaigoje aktyvi polonizacija buvo vykdoma ir per kitas Širvintų krašto
bažnyčias, ypač per Gelvonų ir Kernavės. Apie tai vaizdžiai byloja ano meto lietu-
viškosios spaudos publikacijos. Pavyzdžiui, štai ką pranešė korespondentas, pasiva-
dinęs Erškėčiu, iš Gelvonų parapijos:

„Lenkomanai kunigai iš Gelvonų bažnyčios išvarė lietuvišką kalbą. Garbingas
kun. Mironas, tapęs Gelvonų klebonu, vėl pradėjo retkarčiais laikyti lietuvišką
dievmeldystę ir sakyti išalkusiems lietuviams lietuviškus pamokslus, rūpindamas
apie didesnę Dievo garbę kaip apie lenkų politiką. Lietuviai iš džiaugsmo net aša-
ras liejo ir nežinojo, kaip iššlovint savo taip didį geradėją, kurs dėl Dievo garbės ir
žmonių gero paniekino visas apkalbas ir rūgojimą lenkų fanatikų. Tada tiktai gali
kunigas vesti žmones prie doros ir Dievui tarnavimo, kada yra gerai permanomas.
Rodos, tiesa aiškesnė už šviesą, o vienok ne visiems aiški. Naujas Vilniaus vyskupas
Zvierovičius kaip griausmą iš debesų atmetė kun. Mironui raštą, atimantį nuo jo

---

¹⁴ Širvintų klebono V. Lupeikos 1874 m. balandžio 8 d. raportas Nr. 51 Giedraičių dekanui Mar-
kevičiui dėl tikybos dėstymo Širvintų „liaudies mokykloje“ lietuvių kalba vaikams, nesuprantantiems
rusiškai, ten pat, l. 16.

¹⁵ Keleivis, Isz Vilniaus vyskupijos, 4. Szirvintai, *Tėvynės sargas*, 1900, Nr. 1, p. 22.

¹⁶ L. Mironas, A. Petrusis, J. Novickis, Įsitikėjimo draugijos „Mironas, Petrusis, Novic-
kis ir B–vė“ žodelis, *Aušra*, 1911, Nr. 1, p. 2.

¹⁷ Širvintų lenkų skundo popiežiaus nuncijui Varšuvoje dėl klebono J. Novickio ir vikaro antilen-
kiškos veiklos nuorašas (be datos), *Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 43,
b. 18131.

kleboniją už taip baisų nusidėjimą ir paskiriantį į kamendorius. Kad tai būtų padaręs koksai lenkuojantis džiakonas ar pralotas, nesant vyskupui, kaip tai atsitiko pernai su kun. Šopara, išmestu iš Kalvių klebonų į kamendorius taip pat už lietuviškus pamokslus, tai dar galėtumėm šiaip taip sutikti, bet kad taip būtų pradėjęs valdyti vyskupystę Aukščiausis piemuo, kurs ant pirmos vietos tik Dievo garbė teturi rūpėti, tai mums nesuprantama. Beg tai tiesa? Jei būtų tiesa, tai per karti dėl nelaimingų vilniečių lietuvių, per amžius visokių audrų daužomų, kol neišbarstys savo lietuvių, o paskui ir katalikystės“¹⁸.

Po pusantrų metų korespondentas, pasirašęs Keleivio slapyvardžiu, jau pranešė apie visišką lietuvių kalbos pašalinimą iš Gelvonų bažnyčios:

„**Gelvonai**, <...> parapija, turinti apie 5 tūkst. dūšių, atskyrus gr. Plioterio randauninkus, beveik visa lietuviška. Tuo tarpu Gelvonų klebonu paskirtas tapo kun. Jonas Krynskis, lenkas, suvis lietuviškai nemokąs. Krynskio pranokėjai, kunigai Labokas, Deksnis, Mironas sakydavę Gelvonus lietuviškus pamokslus; dabar gi, Krynskiui atvykus, jau tretį metą, kaip nebėr nei lietuviškų giedojimų, nei pamokslų, lenkiška kalba pati viena Gelvonų bažnyčioj viešpatauja. Lietuviai gelvoniečiai buvo nusiuntę Vilniun deputaciją prie vyskupo. Vyskupas liepęs savo sekretoriui nurašyti Krynskiui, kad mokytųsi lietuviškai. Ale tas paraginimas, žinoma, ant nieko nuėjo. Negalėdami savo bažnyčioje nei išsispaviedoti dorai, nei Dievo žodžio išgirsti, gelvoniečiai slankioja dabar kaip našlaičiai po aplinkines lietuviškas bažnyčias: vieni eina į Čiobiškį, kiti į Pabaiską, tretį į Bagaslaviškį. O Gelvonų popas tuo tarpu, išmokęs lietuviškai, visai gerinasi prie lietuvių, lietuviškai juos šnekina ir jų vaikus į cerkvę patraukti stengiasi. Kunigui gi Krynskiui tai visai nerūpi“¹⁹.

Drastiškomis priemonėmis Vilniaus vysk. Zvierovičius išgujo lietuvių kalbą ir dar iš vienos Širvintų krašto bažnyčios – Kernavės. Apie tai tame pačiame Prūsuose leidžiamame laikraštyje ir tuo pat metu rašė jau minėtas korespondentas Keleivis:

„**Kernavė**, vieta, Lietuvos istorijoje pagarsėjusi. Čia taip pat pusė parapijos lietuviška. Dabartinis Kernavės klebonas kun. Miškinis buvo palengvėl, parapijonams nesipriešinant, įvedęs lietuviškus pamokslus ir giedojimus, bet, kažkokiam lenkpalaikiui liežuvį pakišus, vysk. Zvierovičius prisakęs po suspensai, kad vėl viskas būtų Kernavės bažnyčioj lenkiškai.

Pasiutimas lenkų ir bajorėpalaikių Vilniaus vyskupijoje yra neapsakomas. Kilsnėčiai lietuvių sutramdyti griebiasi visokių įrankių: melagysčių, bauginimų, neteisinių skundų ir t. t. Pagaliau nesigėdi net žandarus talkon kviesti. Iš lenkpalaikių užsiundijimo buvo kratos Žaslių parapijoje. Dabar vėl prieš Kalėdas pasklidęs paskalas, būk neužilgo būsia kratos Kernavėj, Čiobiškyje ir Musninkuose. Bet ir su žandaraus vargiai bau pavyks lenkam lietuvių Vilniaus vyskupijos į lenkus perdirb-

¹⁸ E r s z k i e t y s, Įvairios žinios iš Gelvonių, *Tėvynės sargas*, 1898, Nr. 7, p. 13, 25.

¹⁹ K e l e i v i s, Iš Vilniaus vyskupijos, l. Gelvonai, ten pat, 1900, Nr. 1, p. 20–21.

ti. Per didis kšnis, kad greit galėtų praryti. <...>. Giedraičių dekonijoje randas lietuvių apie 45 tūkst.“²⁰

Taigi pačioje XIX a. pabaigoje (1900) Širvintų krašte lietuvių kalba jau buvo pašalinta iš Širvintų, Gelvonų, Kernavės ir Musninkų bažnyčių ir dar tebevertota trijų nedidelių parapijų – Kiauklių, Čiobiškio bei Bagaslaviškio – bažnyčiose. Kovodami su lietuvių kalba šiame krašte, lenkai ir sulenkėję dvasininkai greta kitų priemonių plačiai vartojo valstiečių įtikinėjimą, jog toji kalba esanti pagoniška ir todėl netinkanti melstis nei bažnyčiose, nei namie. Reikia konstatuoti, kad ši amorali propaganda susilaukdavo nemažo pasisekimo tarp ano meto tamsių lietuvių valstiečių. Čia galima pateikti vieną pavyzdį, šių eilučių autoriaus dar vaikystėje patirtą tėviškėje, buvusioje Širvintų krašte ir parapijoje. Viena senyva moteris, gimusi apie 1860 metus šioje parapijoje, lietuvių baudžiauninkų Grinių šeimoje, ir visą laiką lankiusi Širvintų bažnyčią, keliasdešimt metų veikiama klebono V. Lupeikos ir kitų kunigų lenkintojų, pasisakydavo neapkenčianti lietuvių kalbos, nes ji esanti pagoniška, nors, antra vertus, toji moteris iki savo gyvenimo galo (mirė 1940 m.) savo gimtosios kalbos neužmiršo ir iki vyro mirties (1929) kalbėdavo su juo lietuviškai. Įdomu ir tai, kad ši moteris dar laikydavosi kai kurių senovės lietuvių pagoniškų papročių (pavyzdžiui, garbino ugnį ir žemę). Ji išaugino keletą vaikų, dar mokėjusių kalbėti lietuviškai, nors šeimoje ir viešajame gyvenime jie jau vartodavo lenkų kalbą.

Šios moters istorija – tai visų Širvintų krašto žmonių, patyrusių ypač agresyvią polonizaciją XIX a. antrojoje pusėje, istorijos ir kartu nacionalinės tragedijos atspindys.

Netrukus po 1897 m. gyventojų surašymo, XX a. pradžioje, į aktyvų visuomeninį gyvenimą įsitraukė nauja širvintiečių karta, kuri mokėsi skaityti iš lenkiškų elementorių ir maldaknygių, girdėjo bažnyčiose iš kunigų lūpų, jog Dievui ženkliai mielesnė lenkų kalba, toji karta, kuri buvo tik lenkiškai rengiama eiti prie pirmosios išpažinties. Beveik visi tos kartos atstovai gerai žinojo, kad jie kilę iš lietuvių, dar suprato lietuviškai, tačiau patys tarpusavyje ir su savo vaikais dažniausiai kalbėdavo lenkiškai. Labai dažnai to kartos lietuviai, ypač verčiami lenkiškų veiksmų bei aplinkos, XX a. pradžioje savo tautybę nurodydavo esant lenkų. Tik susikūrus nepriklausomai Lietuvai, tos kartos širvintiečiai ėmė tautiškai sąmonėti, absoliuti jų dauguma grįžo prie savo tautos – rašėsi lietuviais, nors kai kurie iš jų net iki šiol „iš papratimo“ dar namuose kalba lenkiškai. Šios kartos žmonių vaikai visų pirma nepriklausomos Lietuvos mokyklos dėka palyginti labai greitai tapo išauklėti lietuviais.

Kitoks likimas ištiko tą Širvintų krašto dalį, kuri 1920 m. buvo lenkų okupuota ir kurią administracijos linija skyrė nuo nepriklausomos Lietuvos iki 1939 m. spalio. Okupuotų kaimų gyventojai, tarp kurių XIX a. pabaigoje tebebuvo nemaža ir lietuviškai kalbančių, per 19 lenkų valdžios metų liko galutinai polonizuoti. Po Antrojo

---

²⁰ K e l c i v i s, Isz Vilniaus vyskupijos, 5. Kernava, ten pat, p. 22–23.

pasaulinio karo įsteigus Širvintų apskritį, tie kaimai vėl buvo grąžinti šiam kraštui. 1950 metais įkūrus Širvintų rajoną, šio krašto teritorija ženkliai išaugo: prie jos buvo prijungta buvusių Paberžės ir Maišiagalos valsčių teritorijų dalis. Dabar Širvintų krašto riba prieina prie pat Maišiagalos miestelio.

Grąžintosios senos to krašto gyvenvietės ir prie jo prijungtosios palyginti greitai į jį integravosi ūkiniu ir kultūriniu atžvilgiu. Nors nutautintų šių apylinkių žmonės daugiausia kalba dar lenkiškai, tačiau beveik visi jų vaikai mokosi lietuviškose mokyklose, todėl buvusios lenkų okupuotos Širvintų krašto dalies piliečiai vis labiau orientuojasi į lietuvių tautą, iš kurios jų dauguma yra kilusi.

Širvintų krašto gyventojų tautinė sudėtis

Eilės Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Lietuvių	Lenkų	Žydų	Rusų	Kitų tautybių	Iš viso
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Astikai, užs.	26	–	–	–	–	26
2.	Avižonys, k.	244	–	7	–	–	251
3.	Barzdžiai, k.	131	–	–	3	–	134
4.	Berža I, užs.	56	6	–	–	–	62
5.	Berža II, užs.	15	–	–	–	–	15
6.	Berža III, užs.	24	–	–	–	–	24
7.	Berža, užs.	13	3	–	–	–	16
8.	Bilotai, dv.	16	17	9	–	1	43
9.	Černiškės užs.	7	–	–	–	–	7
10.	Černiškiai, užs.	11	–	–	–	–	11
11.	Čiteikiškiai, užs.	–	5	–	–	–	5
12.	Daciūnai, k.	64	6	–	–	–	70
13.	Daciūnai, užs.	15	–	–	–	–	15
14.	Dailidžionys, dv.	117	51	–	–	–	168
15.	Degučiai, k.	114	3	–	3	–	120
16.	Družai, k.	109	3	–	–	–	112
17.	Dubeliai, gyvenv.	51	8	–	–	–	59
18.	Girelka, užs.	5	–	–	–	–	5
19.	Gojus, užs.	11	–	–	–	–	11
20.	Groblė, užs.	17	–	–	–	–	17
21.	Grožtuvė, užs.	–	9	–	–	–	9

1	2	3	4	5	6	7	8
22.	Joniškis, palv.	3	–	–	5	–	8
23.	Juodeliai, palv.	26	24	–	–	–	50
24.	Kabalda, k.	12	44	–	–	–	56
25.	Kančiūnai, palv.	9	16	8	–	–	33
26.	Kantrimiškis, k.	48	41	–	–	–	89
27.	Kazliškiai, palv.	19	4	4	1	–	28
28.	Kieliai, k.	120	–	4	–	–	124
29.	Kyvonys, užs.	5	25	–	–	–	30
30.	Kyvonys, užs.	–	5	–	–	–	5
31.	Kolionija, užs.	7	66	–	–	–	73
32.	Kontkai, užs.	2	13	–	–	–	15
33.	Kviedžiai, užs.	–	7	–	–	–	7
34.	Lapšiai, užs.	14	20	–	–	–	34
35.	Liūnai, užs.	36	–	–	–	–	36
36.	Malūnėlis, užs.	12	13	–	–	–	25
37.	Mikniakalnis, užs.	7	8	–	–	–	15
38.	Motiejūnai, k.	270	–	4	–	–	274
39.	Muravnikas, užs.	3	–	–	–	–	3
40.	Nečionys, k.	170	–	–	–	–	170
41.	Nugarai, užs.	8	–	–	–	–	8
42.	Pablendys, užs.	27	–	–	–	–	27
43.	Pailgiai, užs.	18	–	–	–	–	18
44.	Paširvintis, dv.	26	23	–	–	–	49
45.	Paširvintis, užs.	2	3	–	3	–	8
46.	Peliškiai, užs.	37	–	–	–	–	37
47.	Pikūnai, dv.	2	61	–	–	–	63
48.	Pakiškiai, užs.	10	–	–	–	–	10
49.	Pokiškės, užs.	18	–	–	–	–	18
50.	Puoriai, palv.	29	–	–	–	–	29
51.	Ramaškonys, k.	160	–	–	–	–	160
52.	Rimučiai, dv.	2	12	–	–	–	14
53.	Rimučiai, k.	50	37	–	–	–	87
54.	Roskošnė, užs.	1	6	–	–	–	7
55.	Surgeliai, k.	62	2	–	–	–	64
56.	Surgeliškiai, užs.	11	–	–	–	–	11
57.	Sargeliškiai, užs.	41	6	–	–	–	47

1	2	3	4	5	6	7	8
58.	Šalkovščizna, dv.	34	10	–	–	–	44
59.	Šildeikiškiai, užs.	1	14	–	8	–	23
60.	Širvintėlės, palv.	15	1	–	–	–	16
61.	Širvintos, dv.	17	45	–	–	–	62
62.	Širvintos, k.	20	276	17	11	8	332
63.	Šniponys, k.	106	12	–	–	–	118
64.	Trejokai, užs.	10	–	–	–	–	10
65.	Ūlyčninkai, užs.	–	14	–	–	–	14
66.	Verbiliškiai I, užs.	10	–	–	–	–	10
67.	Verbiliškiai II, užs.	20	11	–	–	–	31
68.	Vičiūnai, k.	101	–	4	–	–	105
69.	Višuniškiai, užs.	18	14	–	–	–	32
70.	Žinduliai, k.	88	–	–	–	–	88
Iš viso		2753	944	57	34	9	3797

Trumpiniai: kaimas – k., užsienis – užs., dvaras – dv., palivarkas – palv.

Summary

JUOZAS LEBIONKA

THE PROCESS OF POLONIZATION IN ŠIRVINTOS REGION DURING THE SECOND HALF OF THE 19th CENTURY

After christening of Lithuania in 1387 a new established Vilnius diocese was annexed to Polish church province of Gniezno archdiocese. That formed propitious conditions to Polish priests for polonization of this region. They forced believers to pray in Polish, because they could not speak Lithuanian themselves.

The process of polonization had achieved the highest point in 1865–1904, when Lithuanian press in Latin letters was forbidden by czar's government. Lithuanians were forced to teach their children reading from Polish ABC books and prayerbooks.

The central Lithuanian region, called Vilnija (Vilnius land), after executed polonization during six hundred years, was considerably assimilated at the end of the 19th century. This gave the reasons for polonisers to allege, that this region was 'for ages' Polish and that it ought to belong to Poland.

Beside other historical sources, written in various languages, this version was negated by the data of general census of the population, which was made in Vilnius province in 1897. A part of the docu-

ments about the census in Širvintos region had survived in the Lithuanian State History archives (f. 768, b. 13 and 14). (Kernavė, one of the first capitals of Lithuania, was founded in Širvintos region). Survived pages had showed, that during the mentioned census the following data was fixed: 3797 habitants, among them – 2753 Lithuanians and 944 persons, whose native language was Polish. After the surnames, their origin seemed to be Lithuanian too. Thus, there were three times more not denationalised Lithuanians than assimilated with Poles at the very end of the 19th century in the region of Širvintos.

During the period between two wars, the absolute majority of the „Poles“ from this region had returned to their nation and began to speak Lithuanian and to sign themselves as Lithuanians.

Trumpai apie autorių

Juozas L e b i o n k a (g. 1918 m.), humanitarinių mokslų daktaras. Paskelbė darbų apie V. Kudirką, S. Rapolionį, L. Gucevičių, A. Strazdą, S. Valiūną, S. Stanevičių, A. Baranauską, romantinius literatūros pirmtakus Lietuvoje, keliasdešimt straipsnių kraštotyros temomis, kelis darbus iš vilniškės Armijos krajos istorijos ir kt.